

Vestegnen under Besættelsen

Katrine Huusom

Forstads museet

”Kæmp for alt, hvad du har kært, dø om så det gælder”¹

Det er tidligt om morgenen d. 9. april 1940. Flere steder i Danmark går tyske tropper i land. Fra Korsør bevæger tyske soldater sig mod København ad Roskildevej. De tyske soldater kører målrettet mod steder, hvor de ved, at danskerne har militær. De regner med at møde modstand ved bl.a. Vestvolden, på trods af, at befæstningen ikke havde været i brug i mere end 20 år. Modstanden bliver ikke som forventet. Det danske militær yder kun en spredt og uorganiseret modstand. Efter få timer indstilles kampene efter ordre fra regeringen og kong Christian X. Ned fra himlen daler tyske flyvesedler, og Danmark er besat.

Oprop! Det var flyvesedler som denne, der dalede ned over Danmark 9. april 1940.

FOTO: Forstads museet

Som i resten af Danmark udspillede der sig i Besættelsesaarene en kamp på Vestegnen. På den ene side stod de, der var imod besættelsesmagten og på den anden side dem, der arbejdede sammen med tyskerne.

¹ Citat fra salmen ”Altid frejdig hvor du går” skrevet af Christian Richardt i 1867. Salmen blev under Besættelsen sunget i forbindelse med frihedskampen.

Allerede inden krigen havde der været tyske soldater på Vestegnen. I sommeren 1938 nødlandede et tysk svævefly i Brøndbyøster. Anledningen var et flystævne i Lundtofte, hvor også tyske svævefly deltog. Det gjorde de muligvis for at sondere danske militære anlæg fra luften. Pludselig stak et af de tyske fly af mod syd med kurs mod det militære anlæg, Avedørelejren i Avedøre. Lokale borgere så hvordan det tyske svævefly fløj lavt henover Avedørelejren. På tilbagevejen kunne piloten ikke få flyet op igen og måtte derfor nødlande på en mark i Brøndbyøster. Her stimlede det halve af Brøndbyøster Landsby nysgerrigt sammen og den tyske pilot blev budt på et par øl og en snak. Senere ankom et propelfly fra Lundtofte og tog svæveflyet med retur på slæb. Om piloten fik viden om Avedørelejren med hjem, vides ikke. Under alle omstændigheder var Avedørelejren et af de første steder, tyskerne overtog under Besættelsen.

Brøndbyøster-borgere fotograferet ved det tyske svævefly, der nødlandede på en mark ved Brøndbyøster i 1938. FOTO: Forstadsmuseet

Generelt var der mange tyske soldater på Vestegnen under Besættelsen, dels på grund af de store militære anlæg som f.eks. Vestvolden, men også fordi der på Vestegnen lå mange fabrikker, der producerede ting til den tyske besættelsesmagt under krigen.

Modstandsbevægelsen på Vestegnen

På trods af at der var mange tyske soldater på Vestegnen, blev der først i 1944 dannet egentlige modstandsgrupper på Vestegnen. På det tidspunkt var der omkring 800 aktive modstandsfolk i området. Rødovre, Hvidovre, Glostrup og Brøndby udgjorde i første omgang afsnit 6 i den københavnske region af modstandsbevægelsens organisation. Afsnit 6 havde Arthur Nielsen som leder

fra foråret 1944. Arthur Nilsen blev dræbt af tyskerne 28. februar 1945, da hans skjulested i en villa i Hvidovre blev fundet. Efter voldsom kamp blev Arthur Nielsen skudt, og Gestapo (det hemmelige tyske politi) gravede haven op i søgen efter skjulte våben. Til sidst sprængte de hele huset i luften. Herefter måtte modstandsbevægelsen reorganisere sig og man endte med at danne fire lokale kompagnier: Hvidovre, Rødovre, Islev og Glostrup. Glostrupkompagniet omfattede blandt andet en deling i Brøndby Strand og en deling i Brøndbyvester. Modstandsfolkene opgaver bestod ofte i at trykke illegale blade, som f.eks. bladet ”1944” der blev trykt i Hvidovre, og samle informationer inden sabotageaktioner.

Nazister og kollaboratører på Vestegnen

Modstandsbevægelsen og dens medlemmer opererede under Besættelsen som en form for usynlig hær. Det kunne være livsfarligt at skilte med sin tilknytning til modstandsbevægelsen. Allerede fra 1940 var det decideret strafbart at modarbejde besættelsesmagten i Danmark. Derimod viste nogle danskere åbenlyst deres sympati for nazisternes ideer. Også på Vestegnen var der flere danskere, der kolliderede med tyskerne.

En af dem var den lokale købmand i Brøndbyvester Ejner Jørgensen. Købmanden var kendt som nazist og var blandt de højtstående i det danske nazistparti, Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti (DNSAP). Hans virke i DNSAP var så kendt, at Ejner Jørgensen blev forsøgt likvideret under Besættelsen af modstandsbevægelsen.

”Så indvier jeg denne borg i kampen for det gamle Danmark”. Sådan proklamerede partilederen af DNSAP, Frits Clausen, d. 7. juni 1942, da han indviede naziborgen ”Tjørnely” i Brøndby. ”Borgen” var i virkeligheden et nedlagt gartneri og var ejet af fabrikant Heinrich Heinike. Tjørnely gjorde det muligt for medlemmer af Schalburgskorpset at mødes. Schalburgskorpset var et korps for danskere i tysk tjeneste under Besættelsen. En af korpsets vigtigste opgaver var også at jage modstandsfolk. I det nazistiske dagblad ”Fædrelandet” blev Tjørnely omtalt som en del af ”jernringen om København”. Tjørnely mistede dog sin status i 1944, da tyskerne overtog Den Danske Frimurerloges hus på Blegdamsvej i København og gjorde det til hovedkvarter for Schalburgskorpset.

*Ejner Jørgensen, købmand i Brøndbyvester og medstifter af det danske nazistparti Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti.
FOTO: Forstads museet*

Industri og sabotage

En anden måde at samarbejde med tyskerne var ved at udføre arbejde for besættelsesmagten. På Vestegnen findes der mange eksempler på fabrikker og erhvervsdrivende, der arbejdede for tyskerne. I folkemunde blev de kaldt ”værnemagere”.

Fabrikken Globus, der normalt fremstillede cykler, lavede under krigen flydele for tyskerne. Derfor var fabrikken et oplagt mål for modstandsbevægelsen og d. 6. juni 1944 blev den sprængt i luften.

Fabrikken Globus Cykler blev sprunget i luften af modstandsbevægelsen i 1944. FOTO: Forstads museet

Samme skæbne led fabrikkerne Carltorp i Rødovre, Halkjær i Hvidovre og Wotan i Glostrup. Det var ikke de lokale modstandsfolk, der lavede de store spektakulære sabotageaktioner på Vestegnen, som f.eks. sprængningen af fabrikken Globus. Det havde de ikke våben og ammunition nok til at gennemføre. Det blev udført af store københavnske modstandsgrupper som f.eks. BOPA. Derimod var det sandsynligvis lokale folk, der stod bag angreb mod mindre virksomheder og håndværkere, der arbejdede for tyskerne.

Den tyske besættelsesmagt forsøgte at skræmme modstandsbevægelsen til ikke at udføre sabotage ved at slå hårdt ned på tilfangetagne sabotører. Flere gange lavede Schalburgskorpset gengældelsesaktioner, når modstandsbevægelsen lavede sabotage mod værnemagere. F.eks. blev den populære virksomhed Premier Is i Glostrup sprunget i luften. Dette kalder man for "Schalburgtage".

"Og det var forår og Danmark frit"²

"I dette Øjeblik meddeles det, at Montgomery har oplyst, at de tyske Tropper i Holland, Nordvesttyskland og i Danmark har overgivet sig". Sådan lød beskeden, der kom om aftenen d. 4. maj 1945 over BBC's radio. Det var en besked, mange havde ventet på. Med ét skiftede magtbalancen mellem modstandsbevægelsen og dem, der havde arbejdet sammen med den tyske besættelsesmagt. Mens mange af danskerne festede og rev mørklægningsgardinerne ned fra vinduerne, trak modstandsmænd deres armbind på. Lige med ét blev den usynlige hær synlig, og modstandsmændene prægede gadebilledet.

² Citat fra sangen "En lærke letted" af Matthias Christensen. Sangen blev skrevet i forbindelse med befrielsen i 1945.

En modstandsmand bevogter jernbaneoverskæringen ved Brøndbyvester. 5. maj 1945.

I dagene efter befrielsen blev mange af de, der havde arbejdet sammen med tyskerne anholdt. Modstandsfolkene på Vestegnen samlede de mistænkte landssvigere på Hendriksholm Skole i Rødovre og på Anstalten ved Herstedvester. Flere af de mistænkte fik lange fængselsdomme eller blev henrettet. Det var også tilfældet for nogle af Vestegnsborgerne. F.eks. fik den kendte nazist købmanden Ejner Jørgensen fra Brøndbyvester fik 8 års fængsel for sin ledende rolle i DNSAP.

Nu var krigen slut, men Besættelsestiden trak lange skygger i mange år efter krigen.

Både modstandsfolk og værnemagere var påvirket af de ting, der var sket under Besættelsen i mange år efter. I Hvidovre blev adskillige af medlemmerne i Hvidovrekompagniet ved med at mødes i mange år i ”Hvidovrekompagniets Skytteforening”. Her holdt de skydefærdighederne ved lige, så de altid var klar til at forsvare Danmarks nyvundne frihed igen.

Efter krigen blev der opstillet mange mindsten rundt omkring på Vestegnen. Disse sten er med til at holde mindet om besættelsens hændelser og ofre i live.